

Một vài suy nghĩ về

TƯƠNG LAI CỦA NHỮNG CHỈ TIÊU ĐỊNH TÍNH PHẢI ĐƯỢC LƯỢNG HÓA

TS. Trần Hữu Thực*

Khi nói về thống kê, người ngoại đạo thường hay nghĩ về những con số khô khan, nếu sâu hơn là giá và lượng. Nhưng người trong ngành Thống kê luôn bảo vệ quan điểm rằng, thống kê là những con số biết nói, con số để hoạch định, con số hay dãy số nói lên xu hướng phát triển kinh tế - xã hội. Sứ mệnh của thống kê là phải lượng hóa bằng con số tất cả các hiện tượng, nếu có thể.

Song ngày nay các chỉ tiêu định tính mới nảy sinh đang đặt ra cho những người làm công tác thống kê phải trăn trở suy nghĩ. Đó là sự bùng nổ về khoa học kỹ thuật, vấn đề môi trường, phát triển bền vững, cạnh tranh mang tính toàn cầu.

Gần đây khi tình hình thảm họa động đất, sóng thần, hạt nhân xảy ra ở Nhật Bản người ta lại nghĩ đến chỉ tiêu “*Hạnh phúc quốc gia*”, “*Thịnh vượng quốc gia*” bên cạnh các chỉ tiêu định lượng GDP mang lại sự giàu có cho các dân tộc. Ngay ở Việt Nam, trong phát triển kinh tế Đảng và Nhà nước luôn quan tâm đến vấn đề an sinh xã hội. Vậy hạnh phúc quốc gia, thịnh vượng quốc gia, an sinh xã hội quốc gia được hiểu thế nào? đặt trong lăng kính của những nhà thống kê chúng ta là gì?

“*Hạnh phúc quốc gia*” của một đất nước có thể ví như “*sắc đẹp*” của người phụ nữ. Tính từ này có tính mỹ miều chăng? Rất khó khăn khi đánh giá một người phụ nữ đẹp người, đẹp nết (số đo, chiều cao, cân nặng, đạo hạnh...). Tương tự chúng ta rất lúng túng khi đo lường sự thịnh vượng của một quốc gia. Vì vậy trách nhiệm của các nhà thống kê tiên phong đã lượng hóa nó để thỏa mãn mong muốn của con người, nâng cao chất lượng của con người.

Đó là cuộc sống hạnh phúc thực sự của con người.

Chỉ số hạnh phúc quốc gia (tiếng Anh: Gross National Happiness - GNH) đã được Quốc vương Bhutan Jigme Singye Wangchuck đưa ra từ những thập kỷ cuối của thế kỷ XX - thấm đẫm tư tưởng Phật giáo, gắn văn hóa truyền thống với môi trường thiên nhiên không kém gì so với GDP. Khác với kinh tế lượng thuần túy GNH là sự hài hòa tuyệt mỹ của khía cạnh tinh thần và vật chất trong quá trình phát triển, dựa trên 4 trụ cột:

- + Sự phát triển kinh tế - xã hội công bằng bền vững (theo ý nghĩa truyền thống)
- + Giữ gìn những giá trị văn hóa và vun đắp nó.
- + Quan tâm tới môi trường tự nhiên của con người.
- + Điều hành và quản lý tốt nền kinh tế và các vấn đề công cộng.

Để giải quyết các vấn đề trên, theo Grzegorz W.Kolodko, tác giả cuốn sách “*Thế giới đi về đâu*”⁽¹⁾ cần tạo ra các thang điểm để đo lường chỉ số gồm 4 thành phần với số điểm tối đa là 100. Nhóm thứ nhất: GDP tính theo đầu người (tối đa 40 điểm). Nhóm thứ hai: sức khỏe, tuổi thọ, trình độ học vấn, chất lượng cuộc sống cộng đồng (tối đa 20 điểm). Nhóm thứ ba là môi trường tự nhiên liên quan tới sức khỏe, sức lao động, sức sống (tối đa 20 điểm). Nhóm thứ tư đánh giá thời gian nhàn rỗi và các giá trị văn hóa đáp ứng cho con người (tối đa 20 điểm).

Sản phẩm của các ý tưởng nêu trên được những người làm công tác thống kê kết hợp với các nhà kinh tế, nghiên cứu chính trị, môi trường, xã hội, tâm lý, luật sư... lập nên “*Bản đồ hạnh phúc*”. Tiếp

* Giám đốc Nhà Xuất bản Thống kê

đến họ đã nghiên cứu cả phạm trù “Thành đạt” - chỉ số “Thành đạt tổng hợp”. Phạm trù “Thành đạt” được hiểu rộng hơn từ hạnh phúc, nó khái quát được ý nghĩa của những gì “*chúng ta đang tìm kiếm trong tất cả các đặc tính của sự phát triển*” (2).

Tất nhiên trong thời đại ngày nay những người làm thống kê luôn tôn trọng các chỉ tiêu HDI, hệ số Gini nhưng nên quan tâm nhiều hơn đến chỉ tiêu “Hạnh phúc quốc gia”, “Thịnh vượng quốc gia” bị lãng quên nhiều năm qua. Rất tiếc hiện nay GNH không được áp dụng rộng rãi, còn HDI thường xuyên được áp dụng và so sánh quốc tế. Mỗi chỉ số đều có nét đẹp riêng của nó. Theo Grzegorz W.Kolodko “*Tiền bạc tự nó không đem lại hạnh phúc, nhưng sức khỏe, trí thông minh và sắc đẹp là đáng quý*” (3). Những chỉ tiêu này cần được tiếp tục nghiên cứu áp dụng ở một trình độ cao hơn trong các quốc gia, dân tộc có điều kiện lịch sử, văn hóa, tôn giáo khác nhau cho phù hợp.

Trở lại tình hình ở nước ta, văn kiện chính trị trong các kỳ Đại hội gần đây có nêu Đảng lãnh đạo đất nước, phấn đấu xây dựng nước ta trở thành “Nước công nghiệp”. Các nhà đầu tư nước ngoài rất quan tâm đến Việt Nam vì Việt Nam là nước “ổn định chính trị”. Vì vậy một loạt các chỉ tiêu tổng hợp “năng lực cạnh tranh; “nước công nghiệp”, “an sinh xã hội”, “ổn định chính trị”... cần phải phân chia thành các trụ cột (các chỉ tiêu nhỏ) nâng đỡ nó và phải được lượng hóa bằng số. Chỉ khi được lượng hóa các chỉ tiêu này mới phục vụ tốt cho công việc hoạch định chính sách, chỉ đạo nền kinh tế, so sánh năm trước năm sau, so sánh quốc tế (nếu có). Chẳng hạn chỉ tiêu “An sinh xã hội quốc gia” ở nước ta, nếu chúng ta coi đó là 1 chỉ tiêu thống kê để phục vụ Chính phủ mà chưa được lượng hóa, những nhà thống kê cần phải suy nghĩ lượng hóa thang điểm của chỉ tiêu này. Chẳng hạn: Trong thang điểm 100: chỉ tiêu xóa đói, giảm nghèo (tối đa 30 điểm); xóa mù chữ (tối đa 20 điểm); giảm nhẹ thiên tai (tối đa 20 điểm), dân tộc thiểu số (tối đa 10 điểm), phủ xanh đất trống đồi trọc (tối đa 10 điểm);

an ninh lương thực (tối đa 10 điểm).

Đây là những ví dụ có tính chất gợi mở để cùng nhau nghiên cứu, phát triển các chỉ tiêu thống kê định tính cần được lượng hóa; khi mà toàn ngành đang nỗ lực thực hiện “Sứ mệnh”, “Tầm nhìn”; triển khai thực hiện hệ thống chỉ tiêu thống kê quốc gia, thống kê bộ ngành...

Để một quốc gia dân tộc hay gia đình phát triển bền vững cần phải quan sát thống kê, xác định thang điểm đánh giá để đầu tư phát triển. Chẳng hạn chúng ta phải đánh giá bản thân chúng ta qua chỉ tiêu “Thành đạt”: chính trị, kinh tế, sức khỏe, con cái ... Phải hiểu giá trị nhân bản qua các thước đo: giá trị xã hội, giá trị truyền thống, đạo đức tôn giáo, thương hiệu cá nhân... Thành đạt nhưng phải đảm bảo hạnh phúc, dành thời gian cho mình và gia đình cho phù hợp. Áp lực công việc là tất yếu của cạnh tranh phát triển, nhưng nó không đem lại tự do thực sự, cuộc sống thực sự cho mỗi con người. Thống kê có vai trò dự báo phát triển. Và không có lý do gì chúng ta không nghiên cứu phát triển và vạch ra những khiếm khuyết của kinh tế thị trường qua tổ hợp các con số và chỉ tiêu tổng hợp kinh tế - xã hội.

Trên đây là những suy nghĩ ban đầu nhưng nghiêm túc. Vận dụng vào thực tế từng con người, từng gia đình như thế nào là do mỗi người quyết định. Câu hỏi mở để mọi người thảo luận là: Thế nào là gia đình hạnh phúc, gia đình thịnh vượng, gia đình gia giáo, gia đình khoa bảng? Có nhiều cách lựa chọn. Phải chăng chúng ta muốn xây dựng một gia đình giàu có?

Tài liệu tham khảo:

(1), (2), (3) “*Thế giới đi về đâu*”. Nhà xuất bản Thế Giới, năm 2010. Tác giả: Grzegorz W.Kolodko